

ILAALINTA CAALAMKA ADEEGYADA HOYGA (IPAS) HAGAHA WAALIDKA

Tahriibku waa waayo-aragnimo walaac iyo argagax leh, dadka soogalootiga ah ee ku cusub waddan cusub ayaa la kulma la-kulmo kala duwan iyo halgan ku aaddan sidii ay ula xir iiri lahaayeen barbaarinta dhaqan cusub oo ka duwan waddankoodii hooyo.

Ma aha wax aan caadi ahayn in waalidiintu u baahan yihiin caawimo marka ay barbaarinayaan carruurtooda marxalado kala duwan oo noloshooda ah. Waa in aysan jirin dhaleeceyn marka la codsanayo caawimaad

HAGAHA WAALIDKA

Ujeedada dukumeentigan:

Ujeedada dukumeentigani waa in la hubiyo in carruurta ku jirta xarumaha hoyga ay badbaado yihiin mar walba oo ay si habboon u daryeelaan waalidiintooda ama dadka masuulka ka ah. Waxaan wax ka qaban doonaa dhammaan arrimaha saameynaya nolosha carruurta si xun oo xun waxaana isku dayi doonaa inaan taageerno meel u dhigno ilmaha iyo waalidka/masuulka.

Waxaan aqoonsannahay in taageeridda dhammaan waalidiinta iyo mas'uuliyiinta ay xoojiso qoysaska.

Taageerida qoysaska waxay wanaajisaa natiijooyinka carruurta waxayna kor u qaaddaa xuquuqda carruurta.

Waalidiinta iyo Ilaalada' Mas'uuliyadaha

Ireland gudaheeda, waalidiinta iyo dadka ardayda masuulka ka ah ayaa leh masuuliyada koowaad ee daryeelka iyo ilaalinta carruurtooda. Xaaladaha qaarkood, sababo badan dartood, waxaa laga yaabaa in waalidiintu aysan awoodin inay bixiyaan daryeel iyo ilaalin carruurtooda, mararka qaarkoodna waxaa laga yaabaa in loo baahdo gargaar dheeraad ah si carruurta looga ilaaliyo waxyeellada. Xaaladahan ayaa laga yaabaa in Dawladda Ireland soo farageliso ujeedadu tahay in lagu dhiso awoodaha jira ee qoyska. Hay'adaha Gobolka ee kala duwan ayaa bixiya taageero si ay u caawiyaan qoysaska si ay uga gudbaan dhibaatooyinka iyo si loo hubiyo in ilmuhu badbaado.

Waa maxay Waalidka/Masuulka?

'Waalid' waa qof kasta oo leh door waalidnimo. Tani waxay noqon kartaa qof kasta oo mas'uul ka ah daryeelka ilmo ka yar da'da 18. Erayga 'waalid' waxaa ka mid ah kuwan soo socda:

- Waalidiinta dhalay;
- Waalidiinta korsaday;
- Waalidiinta korinaya;
- tallaabo waalid;
- Daryeelayaal ehelnimo iyo
- Masuulka.

Waa maxay Ilaalinta Ilmaha?

Ilaalinta carruurta waa hubinta ku-dhaqanka badbaadada leh iyo jawaabaha ku habboon ee shaqaalaha iyo tabaruceyaasha walaaca ku saabsan badbaadada ama daryeelka carruurta, haddii ay soo baxaan. Badbaadinta carruurta waxay ku saabsan tahay ka ilaalinta ubadka waxyeelada, kor u qaadida daryeelkooda iyo samaynta sidaan abuurista jawi awood u siinaya carruurta iyo dhalinyarada inay koraan, koraan oo ay gaadhaan awoodooda buuxda.

Waa maxay Ilaalinta Ilmaha?

Ilaalinta carruurta micnaheedu waa ka ilaalinta carruurta xadgudubka jireed, niyadeed ama galmo ama dayacaad. Waxa kale oo ay ka dhigan tahay in carruurta lagu kaalmeeyo inay noqdaan dad isku kalsoon, caafimaad qaba oo faraxsan. Ilaalinta carruurta waa ereyga loo isticmaalo in lagu qeexo ficillada ururada qaarkood sida Adeegyada Carruurta, Tusla,

Hay'adda Carruurta iyo Qoyska iyo An Garda Síochána, dadaalkooda lagu hubinayo in carruurtu ay ka badbaadaan xadgudubka iyo dayaca.

Waa maxay Tusla?

Wakaaladda Carruurta iyo Qoyska (Tusla) ayaa ka mas'uul ah Ireland badbaadada iyo fayoaqabka carruurta. An Garda Síochána (Booliska Irishka) ayaa sidoo kale leh mas'uuliyadaha badbaadada iyo daryeelka carruurta ee hoos yimaada sharciga Irishka. Qof kastaa wuxuu mas'uul ka yahay Ireland inay ka warbixiso haddii carruurta ay la xiriiraan laga yaabo inay la ildaran yihiin xadgudub ama dayac.

Waa maxay Ilmo?

Hagaha Qaranka ee Koowaad ee Ilaalinta iyo Daryeelka Carruurta ayaa ku tilmaamaya 'ilmo' qof ka yar da'da 18 sano, oo aan ahayn ama aan guursan.

Waa maxay xadgudub?

Qofku waxa laga yaabaa inuu ku xad-gudbo ama dayaco ilmaha isagoo u gaysta waxyeelo, ama isagoo ku guul daraystay inuu wax ka qabto si uu uga hortago waxyeellada. Carruurta iyo dhalinyarada waxaa lagu xadgudbi karaa qoys ama goob hay'ad ama bulsho dhexdeeda ah; by kuwa ay yaqaaniin ama, aad u yar, by shisheeye.

Maxaan uga jeednaa 'waxyeello'?

Waxaa jira noocyo kala duwan oo waxyeelo ah oo ay la kulmi karaan carruurta iyo dhalinyaradu. Waxaa jira tusaalooyin hoose, laakiin waxaa jira tusaalayaal kale oo badan oo laga yaabo inaan la tixin.

Ciqaabta jidhka

Ireland gudaheeda, waxaa muhiim ah in laga digtoonaado in dharbaaxo jireed ama dharbaaxo cunug aysan ogolayn qof weyn oo guriga ama dugsiga. Ireland, dhammaan noocyada ciqaabta jidhka ee carruurta waa ka soo horjeeda sharciga. Tan waxaa loola dhaqmi karaa sidii dambi oo loo gudbin karaa An Garda Síochána (Booliska Irishka)

Ilaalinta ilmaha ama welwelka daryeelka waxaa ka mid noqon kara:

- Caddeynta dhaawac ama dhaqan, kaas oo la socda xadgudubka oo aan loo badnayn in si kale loo geystay.
- Walaac kasta oo ku saabsan xadgudub galmo oo suurtagal ah
- Calaamadaha joogtada ah ee muujinaya in ubadku uu ka cabanayo dayac niyadeed ama jireed
- Ilmaha oo si kale u sheegaya ama tilmaamaya in isaga ama iyada lagu xadgudbay
- Oggolaanshaha ama muujinta qof weyn ama ilmo xadgudub lagu eedeeyay inay geysteen
- Akoon laga soo xigtay qof arkay ilmaha oo la xad-gudbay

Noocyada xadgudubka ilmaha: Dayacaad:

- Dayacadu waa marka ilmuhu aanu helin daryeel ama ilaalin ku filan taas oo keeni karta in ubadka waxyeelo loo geysto korriin ama jidh ahaanba.

Xadgudub shucuureed

- Xad-gudubka shucuurtu waa xumeyn caadifad ama maskaxeed oo ilmaha lagula kaco taasoo qayb ka ah xiriirka ka dhexeeya waalidka ama masuulka iyo ilmaha.

Xadgudub Jireed

- Xadgudubka jireed waa marka qof si ula kac ah u dhaawaco cunug jir ahaan ama uu halis u galo in jir ahaan la dhaawaco.

Xadgudubka Galmada

- adgudubka galmadu wuxuu dhacaa marka ubadka uu qof kale u isticmaalo raali ahaanshihiisa ama kacsigiisa ama kuwa kale.

Nasiib darro kama hor istaagi karno
dhammaan xadgudubyada inay
dhacaan laakiin waxaan ka wada
shaqeyn karnaa sidii aan u caawin
lahayn inaan nolosha carruurteena ka
dhigno mid ammaan ah

Waa maxay Xidhiidhiyaha la magacaabay shakhsi (DLP)?

Xidhiidhiyaha la magacaabay shakhsi wuxuu u shaqeeyaa sidii kheyraad xubin kasta oo shaqaale ah oo leh walaac ilaalinta ilmaha. Xidhiidhiyaha la magacaabay shakhsi ayaa mas'uul ka ah hubinta in habraacyada warbixinta loo raacay si sax ah oo degdeg ah waxayna u dhaqmaan sidii qof xiriiriye la leh wakaaladaha kale.

Maxaa dhacaya marka warbixin loo gudbiyo Tusla maxaase Tusla qabtaa?

Marka warbixinta laga helo Tusla, shaqaale bulsho ayaa hubin doona inuu jiro diiwaan xiriir hore oo lala yeeshay qoyska ilmaha. Ujeedadu waa in laga caawiyo shaqaalaha bulshadu in uu fahmo taariikhda iyo duruufaha ubadka iyo in la ogaado baahi kasta oo aan la daboolin iyo sidoo kale in la go'aamiyo haddii ay jirto khatar waxyeelo u leh ilmaha. Haddii aan la helin walaacyo samafal ama ilaalin ah, markaa macluumaadka la ururiyey waa la duubayaa waxaana lagu hayaa fayl sir ah. Haddii walaac la helo

hubinta hore ka dib, qiimayn dheeraad ah oo ku lug leh ilmaha iyo xaalada qoyska ayaa raaci doona si loo go'aamiyo wax ka qabad kasta oo lagama maarmaan ah. Hadafka Tusla waa in lala shaqeeyo waalidiinta ama mas'uuliyiinta si loo go'aamiyo taageerada ku habboon ama faragelinta si loo hubiyo badbaadada iyo daryeelka ilmaha.

Rasiidka ee Warbixin

Tixgelinta koowaad ee ku saabsan gudbintu waa badbaadada degdegga ah ee ilmaha. Warbixinnada welwelka waxaa dib u eegis ku sameeya Tusla si ay go'aan uga gaaraan inay ku habboon yihiin adeegyada daryeelka iyo ilaalinta Tuslas. Haddii welwelku aanu ku habboonayn adeegyada daryeelka iyo ilaalinta Tusla, Tusla waxay ku siin doontaa talo ku saabsan siyaabaha ugu habboon ee wax looga qabanayo baahiyaha ilmaha iyo qoyska.

Maxaad samayn lahayd haddii aad ka welwelsan tahay badbaadada ilmaha

Xadgudubka cunugga wuxuu saameyn weyn ku yeelan karaa dhammaan dhinacyada caafimaadka iyo fayoaqabka cunugga. Carruurta iyo dhallinyaradu waxay ku tiirsan yihiin kuwa kale badbaadadooda waxayna xaq u leeyihiin in la ilaaliyo iyo inay helaan cid iyaga u wakiil ah. Haddii aad hayso sababo macquul ah oo aad uga walaacsan tahay in ilmaha ama qofka da'da yar ee ku jira xaruntaada hoyga laga yaabo in lagu xadgudbay ama lagu dayacay, sharci ahaan waxaa waajib kugu ah inaad u sheegto Qofka Xiriirinta Magacaaban (DLP) ama Maamulaha Xarunta. Haddii Qofka La Magacaabo (DLP) ama Maamulaha Xarunta aanu diyaar ahayn waa inaad u sheegtaa xubin kale oo shaqaalaha ah ama haddii ay dhacdo xaalad degdeg ah la xidhiidh Garda Síochána isla markaaba.

Haddii ay dhibaato kaa haysato qoyskaaga, waxaad la hadli kartaa Maamulaha Xaruntaada ama waxaad kala xidhiidhi kartaa Tusla Talefan: 01 7718500 halkaas oo aad kala hadli doonto Shaqaalaha Bulshada Waajibka ah kaas oo ku siin doona faahfaahinta Shaqaalaha Bulshada ee degaankaaga. ama waxaad ku codsan kartaa macluumaadka adoo email u diraya info@tusla.ie

<https://www.tusla.ie/children-first/report-a-concern/> ama

<https://www.tusla.ie/children-first/web-portal/> ama

Kooxda daryeelka dadka deegaanka. Adeegyada Hoyga Ilaalinta Caalamiga ah

Residentwelfareteam@equality.gov.ie

Haddii aad dareento in ilmo uu ku jiro khatar degdeg ah fadlan wac An Garda Síochána (Booliiska Irish) 999.

Ku noolaanshaha Hoyga IPAS

Codsadayaasha Ilaalinta Caalamiga ah waa in ay ogaadaan in marka aad ku nooshahay hoyga IPAS, ay tahay mas'uuliyadda waalidka iyo mas'uulka inay hubiyaan in carruurtooda ay badbaado iyo daryeel helaan. Haddii cunugga la rumeysan yahay inuu halis ku jiro, waa waajibaadka shaqaalaha xarunta inay raacaan Siyaasadda Ilaalinta Carruurta ee IPAS, iyo Hagidda Qaranka ee Koowaad ee Ilaalinta iyo Daryeelka Carruurta.

Ma aha mas'uuliyadda shaqaalaha Xarunta inay daryeelaan carruurtaada. Waa inaad samaysaa habayn ku habboon xannaanaynta iyo xannaanaynta ilmaha wakhtiga shaqada ama fiidkii haddii aanad joogin xarunta.

Ilmo kormeerka

Waalidiinta iyo dadka ardayda masuulka ka ah waxa lagula talinayaa in ay hubiyaan in carruurtoodu ay leeyihiin ilaalin ku filan inta ay degan yihiin hoyga IPAS. Waa inaad waligaa kaga tagin ilmahaaga keligii qolkaaga ama meel lagu ciyaaro. Talooyin ku saabsan waalidnimada Ireland, doorashooyinka daryeelka ilmaha deegaanka, iyo sida loola xidhiidho xarumaha khayraadka qoyska ee agagaarkaaga waxaad ka heli kartaa www.tusla.ie ama www.newcommunities.ie Maamulaha Xaruntaada ayaa sidoo kale kaala talin kara adeegyada deegaanka ee qoysaska.

Maxaa dhacaya haddii qoyskayagu aanu ahayn 'dhaqameed'?

Bulshada maanta, qoysasku waxay ku yimaadaan qaabab iyo cabbir kasta. Ma aha in qof kasta oo qoyska ka mid ahi uu yahay qaraabo dhiig oo dhammaan qoysaska kuma wada noola hal guri. Waxa ugu muhiimsan waa in carruurta dareemaan badbaado iyo in ay jecel yihiin qof kasta oo qaadaya mas'uuliyadda wanaagooda, ha ahaado aabbaha ama hooyada, waalidka keligiis ah, awoowe ama awoowe ama waalidka ay iska dhaleen. Haddii aad keligaa tahay waalidnimo, hadday tahay aabbe ama hooyo, isku day inaad noloshaada ku darto dad ubadkaaga siin doona faa'iidada xiriirka caafimaadka leh ee ragga iyo dumarka labadaba. Xaalad kasta oo qoyskaaga ah, waxa ugu muhiimsan waa in baahiyaha ilmahaaga la daboolo. Waxaa jira ururo bixiya taageero haddii qoyskaagu u baahan yahay (eeg Ilaha Macluumaad Dheeraad ah).

Sideen u wanaajiyaa xirfadahayga waalidnimo?

Isku dar khibradaada ku saabsan barashada dadka kale, kooxaha taageerada, internetka, akhriska iyo koorsooyinka waalidnimada. Macallinka ugu wanaagsan dhammaan waa ubadkaaga. Maadama ay carruurta qabaan baahiyo kala duwan heerar kala duwan, waxaa waxtar leh in la qaato koorsooyin waalidnimo oo khuseeya. Markaad sii wanaajiso aqoontaada, baro inaad ku kalsoonaato xikmaddaada gudaha oo horumariso isgaarsiin wax ku ool ah si ilmahaagu uu kula wadaago sida uu isagu ama iyadu nolosha ula kulmayo.

IPAS 'Siyaasadda Ilaalinta Carruurta'

Waxaad nuqulka IPAS 'Siyaasadda Ilaalinta Ilmaha' ka heli kartaa shaqaalaha xarunta ama ka www.gov.ie/ipas. Marka la eego shuruudaha siyaasaddan, waa inaad hubisaa in carruurta iyo dhallinyarada loola dhaqmo si xushmad leh. Waa inaad had iyo jeer hubisaa inaad ilaaliso ammaankooda iyo inaad ilaaliso daryeelkooda guud.

Su'aalaha soo noqnoqda

Shaqaalaha xarunta jooga miyay maskaxda ku hayaan carruurtayda?

Maya, waa inaad daryeeshaa carruurtaada.

Ma uga tagi karaa ilmahayga guriga keligiis?

Maya, xitaa dhowr daqiiqo ma aha.

Ma uga tagi karaa ilmahayga guriga keligiis?

Carruurta yaryar waa in aan waligood lagaga tagin guriga, xataa wakhti yar.

Ma ka tagi karaa kayga ka weyn ilmo guriga keligiis?

Maya. Carruurta da'doodu ka yar tahay 14 sano waa inaan guriga keligood looga tegin. Ireland gudaheeda, carruurta da'doodu ka yar tahay 14 sano looma arko inay u bisil yihiin in cidla looga tago ama aan la ilaalinayn.

Ma ka tagi karaa ilmahayga oo ah guri kuray ah keligiis?

Ma jirto da' go'an oo ay sharci tahay in carruurta guriga looga tago kaligood, sababtoo ah waxay ku xiran tahay haddii ilmuhu u bislaaday in laga tago. Kurayda ka wayn, waa go'aanka waalidka ama qofka ilmaha masuulka ka ah, oo ku salaysan ubadka, heerka qaangaarkooda iyo duruufahooda nololeed.

Da'dee ayuu u baahan yahay daryeelaha?

Haddii aad u baahan tahay inaad isticmaasho ilmo-xannaaneeye, waa inaad had iyo jeer hubisaa inay yihiin ilmo-xannaaneeye ku habboon waana inaad weydiisaa laba tixraac si aad u hubiso inay mas'uul ka yihiin inay keligood la joogaan carruurtaada.

Xiriirka waxtar leh

- Xafiiska Qaramada Midoobay ee Daroogada iyo Dambiyada (UNODC) ayaa soo saaray buug-yaraha 'Daryeelida ubadkaaga ku jira xaalad adag'. Fadlan ka hel xiriirka kan iyo adeegyada kale ee waxtarka leh hoos.
[UN-Caring-for-child-in-Crisis-Situations-booklet-200929DIGITAL.pdf \(unodc.org\)](https://www.unodc.org/unodc/en/publications-and-reports/un-caring-for-child-in-crisis-situations-booklet-200929digital.pdf)
- Barnardos Christchurch Square, Dublin 8 telefoonka: 01 453 0355 iimaylka: info@barnardos.ie www.barnardos.ie
- Tusla - Wakaaladda Carruurta iyo Qoyska ee Brunel Building, Heuston South Quarter, Dublin 8 telefoonka: 01 7718500 iimaylka: info@tusla.ie www.tusla.ie ama www.tusla.ie/parenting-24seven
- Bulshada Irishka ee Ka Hortagga Arxan darada Carruurta (ISPCC) 29 Boorsada Hoose Waddada, Dublin 2 telefoonka: 01 676 7960 iimaylka: ispcc@ispcc.ie www.ispcc.ie
- Khadka waalidka Carmichael House, North Brunswick Street, Dublin 7 telefoonka: 1890 927 277 iimaylka: info@parentline.ie www.parentline.ie
- Xafiiska Wakiilka Carruurta ee Millennium House, 52-56 Great Strand Street, Dublin 1 telefoonka: 1890 654 654 iimaylka: oco@oco.ie www.oco.ie
- Macluumaad ku saabsan Koorasyada Waalidnimada ee agagaarkaaga la xiriir Maktabadda Barnardos iyo Adeegga Macluumaadka telefoonka: 01 454 9699 iimaylka: resources@barnardos.ie
- Macluumaadka Muwaadiniinta waa adeeg qaran oo dhan laga heli karo: telefoonka: 0818 074000 iimaylka: Citizens Information.ie

Daabacado waxtar leh

- Dhammaan Ku Saabsan Carruurta: Su'aalaha Waalidiinta Waydiiyaan Tony Humphreys (2004) Caleen Cusub, Cop on US:
- Waxa ay tahay iyo sababta uu ilmahaagu ugu baahan yahay si uu u noolaado oo uu ugu noolaado aduunka maanta Colman Noctor (2015) Gill & Macmillan
- 501 Siyaabaha Lagu Noqodo Waalid Wanaagsan Michele Elliot (1996) Hodder & Stoughton, London Barashada Shaqada:
- Waalidka Irland Casriga ah Colm O'Doherty & Ashling Jackson (2015) Waalidnimada Oak Tree Press parenting:
- Ku Korinta Ilmahaaga Ireland Maanta John Lonergan (2013) Orpen Press
- Waalidnimada 24Todoba-Talooyinka ugu Sarreysa ee Fayo-qabka Qoyska (warbixin yar) Tusla - Wakaaladda Carruurta iyo Qoyska www.tusla.ie/parenting-24-seven/
- Korinta Wiilasha Steve Biddulph (2003) HarperThorsons, London
- Toddobada Caado ee Qoysaska aadka waxtarka leh Stephen Covey (1999) Simon iyo Schuster, UK

Ogeysiiska hoose ee waalidiinta iyo dadka masuulka ka ah waxa lagu muujiyay xarumaha hoyga ee IPAS.

Ogeysiiska Waalidiinta / Mas'uuliyiinta

*Sida hoos timaada Hagidda Qaranka ee Koowaad ee Carruurta, Carruurta keligood looga tago iyaga oo aan haysan daryeel iyo ilaalin ku filan waa nooc dayacan

*Waalidiinta iyo mas'uuliyiinta ayaa mas'uul ka ah badbaadada iyo daryeelka carruurtooda

*Waa inaad samaysaa habayn ku habboon xannaanaynta iyo xannaanaynta ilmaha wakhtiga shaqada ama fiidkii haddii aanad joogin xarunta.

*Meesha ay jirto welwel ku saabsan cunug/carruur u imaanaya inay waxyeelleeyaan maamulka ayaa warbixin u gudbin doona Tusla

Adeegyada Hoyga Ilaalinta Caalamiga ah (IPAS) Waaxda Sinaanta, Naafada, Isdhexgalka iyo Dhalinyarada

**An Roinn Leanáí, Comhionannais,
Míchumais, Lánpháirtíochta agus Óige**
Department of Children, Equality,
Disability, Integration and Youth

**Kooxda daryeelka dadka deegaanka
Adeegyada Hoyga Ilaalinta Caalamiga ah (IPAS) Waaxda Carruurta
Sinnaanta, Naafada, Isdhexgalka iyo Dhallinyarada**